

Uit de plooi

Wouter Hillaert

Wat hebben beeldend kunstenaars te winnen in het theater? In *Fourfold* nemen Meryem Bayram en Guy Rombouts de tijd om weer leven te wekken in de gestolde geometrie van tweedimensionale vierkanten en driehoeken. Alleen blijken ze in het theater ook een en ander te verliezen te hebben.

In den beginne schiep Meryem Bayram het speelvlak. Het glimt. Het straalt bijna. Vier liggende houten vierkanten – vandaar wellicht de titel *Fourfold* – sluiten zich op scène bijeen tot het perfecte vierkant. Tegelijk verraden de naden in dit egale vlak dat er zich vooral driehoeken en trapezia in schuilhouden, terwijl het zachte theaterlicht er ook nog een cirkel overheen legt. Lagen in de tweedimensionaliteit wil Bayram creëren.

Opgeleid als beeldhouwer en scenograaf in Antwerpen, werkt ze voor theater niet zelden met eenvoudige geometrische vormen. In *Ik zie ik zie wat jij niet ziet* (2013) van het Antwerpse jeugdtheatergezelschap Luxemburg creëerden strakgespannen rode elastieken steeds andere ruimtelijke vlakken. Het familiedrama *House upon Time* (2016) van de Turkse auteur-regisseur Gülce Uğurlu voorzag ze van een 25-tal loodrechte houten stoelzittingen zonder poten, waarmee voortdurend nieuwe

constructies gebouwd konden worden. Constructivisme lijkt Bayram in het bloed te zitten: gelijke vormen combineren tot grotere gehelen.

Het heeft de schijn van onbeperkte vrijheid, maar het vierkante speelvlak in Fourfold ademt vooral de hogere dwang van geometrie. Zoals origami-kunstenaars van een blad papier zeggen dat er niets méér uit te halen valt dan wat erin zit, ligt ook hier alles al besloten in het speelvlak. Bijna heilig voelt deze in zichzelf gesloten perfectie: de ondertitel van de voorstelling luidt niet voor niets 'Autonomous Scenography'. Wat je er ook aan toevoegt, het zou voelen als verf morsen op een Mondriaan. Pure geometrie verdraagt geen menselijkheid.

De juiste verhouding

Precies daarvoor gebruikt Fourfold het theater: om aan dit strakke – dode? – beeldende werk menselijke aanwezigheid en beweging toe te voegen, en te observeren wat dat met beide partijen doet. Want wat is geometrie anders dan een zoektocht naar de juiste verhouding?

Wanneer Bayram (voor het eerst in haar carrière) zelf de scène betreedt, doet ze dat schoorvoetend. Boven haar hoofd houdt ze een immense ganzenveer, maar dan zonder veer. Traag wentelt ze de opgerolde buis van papier over het publiek, als de naald van een kompas die het natuurlijke noorden zoekt. Van op het middelpunt van de scène draait Bayram ze in wijzerzin, in tegenwijzerzin, los op de schouder, door rond te stappen of zelf stil te houden en haar wijzer te laten doordraaien. De verrassing openbaart zich op de grond: bij elke passage over de naden van het vierkant breekt de schaduw van de veer, verspringt ze een tel. Het constructivisme struikelt, de geometrie gaat leven.

Ook zelf zoekt Bayram nog naar het juiste evenwicht. Niets gaat perfect in haar wenteling met de zwaartekracht. Dat lijkt ook net het punt van Fourfold: de spat op Mondriaan, de afwijking op de autoritaire esthetische regels van vloeiende lijnen, aaneensluitende vlakken, precieze afstanden. Is geometrie de poging om de chaos uit te bannen, dan is Fourfold de poging om de imperfecte menselijkheid terug de tekening binnen te halen.

Met Guy Rombouts stapt die imperfectie in alle glorie de scène op. Oud is hij, een beetje onhandig, zoekend vooral. Of liever: hij is dat allemaal niet, hij komt zo over door zijn grote contrast met het dwangmatige kubisme van het speelvlak. Pure wiskunde is niet aan zijn aanwezigheid besteed. Als met zijn intrede de rol papier ontrold wordt over het hele speelvlak, ontvouwt zich met dat materiaal tegelijk een heel ander register: de fragiliteit, de kreuken en het kraken. Fourfold gaat met zijn eigen dwingende geometrie een menselijke dans aan, alsof je een Rubiks-kubus in bochten zou wringen die de kubus zelf niet toelaat.

Toeval versus berekening

Is het amateurisme, zoals Rombouts het papier ondanks haar voorgeprogrammeerde plooien harkerig toevouwt naar de geometrie van het speelvak? Of juist het summum van menselijke creatie: voortdurend onderzoekend, met meer improvisatie dan volgens vaste regels? Kijken we naar een onvolmaakte repetitie, die zich zelfs niet bewust is van het toekijkende publiek? Of wil Fourfold dat publiek net meedelen: fuck jullie drang naar stilistische perfectie, esthetische harmonie, mooi geritmeerde spanning? Het antwoord blijft voortdurend open.

Ook de lange kartonnen stroken die in verschillende figuren over het speelvak uitgespreid worden, spreken niet. Ze verwijzen naar Rombouts eigen Azart-alfabet: een visuele geheimtaal waaraan hij als kunstenaar al jaren werkt, maar die zich voor buitenstaanders niet lezen laat. Wanneer hij al die stroken op elkaar stapelt tot een wankele toren, zijgt die plots met een stille zucht weer door zijn poten. Een onvoorziene mislukking? Of de voorstelling op haar best, zoals ze het toeval opnieuw opeist als de oorspronkelijke motor van elke esthetische ervaring? Zeker is alleen dat met deze kartonnen toren ook de dwingende dictatuur van de geometrie door de knieën gaat. Fourfold wil ze live heruitvinden mét de mens, niet door die uit te sluiten.

Dat is ook de spanning die zich afspeelt tussen Bayram en Rombouts. Zij blijft te allen tijde de kunst van de geometrie bewaken, wanneer ze vervolgens de strakke vlakken van het vierkant langzaam uit elkaar gaat schuiven, tot zich tegen het einde van de voorstelling ineens een gesloten driehoek zal openbaren. Tegenover die berekende constructie belichaamt Rombouts veeleer de onberekenbare improvisatie, de vrije creatie zelf. Lijkt Bayram alles in de juiste ploi doen vallen, dan haalt Rombouts alle berekening weer uit de ploi.

Zo toont Fourfold uiteindelijk de confrontatie tussen twee kunstenaarsstijlen: elk beschouwen ze esthetische vormen als hun alfa en omega, maar hun formule verschilt hemel en aarde. Het zorgt voor een spanning die voortdurend spannend blijft om naar te kijken.

Theatrale psychologie

Het enige wat beide beeldende kunstenaars onderschatten, is dat je in theater – voor een live publiek – niet zomaar een onafhankelijk manipulator blijft, maar zelf déél wordt van de tekening. Betekenis ontstaat niet enkel in wat je maakt, maar ook in jouw maken.

Over die positie bestaat in Fourfold onduidelijkheid. Met geladen blikken naar elkaar, en de tingelende muziek die daarbij plots aanzwelt, laden Bayram en Rombouts een theatrale psychologie op zich die hun simpele handelingen geen deugd doet. Ineens worden ze bijna personages in een tv-film, in plaats van twee performers die doen wat ze doen, met focus op de verhouding tussen de objecten waarmee ze dat doen. Zou hun performance niet toch puurder tot haar recht gekomen zijn in een museum, waar het publiek er rond kan wandelen?

Hun wezen als pure spelers herwinnen ze pas helemaal op het eind, wanneer ze hun nieuwe vormenlandschap zelf in ogenschouw nemen: niet als mensen die samen iets gemaakt hebben, maar als twee mensen aan wie het zich voltrokken heeft.

Levensgroot hangt de sleutelvraag van Fourfold tussen hen in, én tussen hen en de zaal: hoeveel verzet is er mogelijk tegen het perfect uitgetekende script? Noch in Turkije, noch in België is dat een loze vraag. Zelfs in pure de esthetiek zit óók politiek.